

Research Paper

Qualitative Exploration of the Contexts and Consequences of Women's Addiction in South Khorasan

Mohsen Gholami Abiz¹, Halime Enayat^{2*}, Habib Ahmadi³

1. PhD candidate Sociology, Department of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran

2. Professor of Sociology, Department of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran

3. Professor of Sociology, Department of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran

Received: 2020/09/05

Revised: 2021/03/28

Accepted: 2021/04/03

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.30495/jzv.2021.25899.3348

Keywords:

Addiction, women, Fundamental challenges, Double deprivations, South Khorasan.

Abstract

Introduction: This study aims to study and understand the contexts and consequences of women's addiction.

Methods: The method of research is grounded theory and the participants of the research are 25 recovered women of South Khorasan who are in the stage of quitting addiction. Data were obtained through semi-structured interviews and continued until the stage of theoretical saturation.

Findings: The results show that the experience of fundamental challenges such as divorce and remarriage of parents, family breakdown, domestic violence and parental addiction are among the causal conditions of women's tendency to use drugs. Double compulsion and restrictions in the field of choosing a spouse and forced marriages, as well as forced drop-outs from the family, are the underlying causes and conditions of women's addiction. Interfering factors for drug use by women also include addiction rings and traps in which addiction is the result of a family conspiracy and, in addition, includes a long history of drug use in the family and living in a drug-contaminated environment and recreational use of substances with friends and acquaintances. The consequences of addiction for women also include rejection and punishment by family and others, isolation and tendency to an informal, vulgar and baseless economy, which can lead to other types of social deviations.

Citation: Gholami Abiz M, Enayat H, Ahmadi H. Qualitative Exploration of the Contexts and Consequences of Women's Addiction in South Khorasan. Quarterly Journal of Women and Society. 2021; 12 (46): 91- 105.

*Corresponding author: Halime Enayat

Address: Professor of Sociology, Department of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran

Tell: 09177161517

Email: henayat@rose.shirazu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Addiction is one of the most important public health problems and women, as half of the population, are directly and indirectly involved in addiction (1). Studies show that women's drug use patterns are different from men's (2). Understanding this is important because it is the first step in treatment that actually has a great impact (10). The main purpose of this study is to identify, explain the causes, contexts and consequences of addiction among improved addicted women in South Khorasan, influenced by their social context.

Methods

This research has been done with qualitative methodology and strategy of grounded theory. In this study, a semi-structured interview technique was used which is very suitable for the method of grounded theory (34). Purposeful sampling method was used to select participants. Among the ten strategies that Patton has proposed (35), the sampling strategy with maximum variety and snowball was used. The participants of this study are 25 addicted women in South Khorasan who were in the stage of quitting addiction.. The data collected in the research process and during the interview were analyzed using the triple coding of the grounded theory method, including open, axial and selective coding. (33). In the present study, the following techniques have been used for data reliability and accuracy: Control or accreditation by members, Use of audit technique and Analytical comparisons.

Findings

In this section, the results of data analysis are presented. All the concepts obtained were covered by five categories: The first axial category is fundamental challenges; experience of failure and frustration. Analysis of field data shows that addicted women suffer from some underlying challenges and crises. According to the second central category, coercion and double restraint, women involved in addiction have experienced various forms of coercion and restraint in their lives. The third central category is the livelihood of

materials through an informal, vulgar and vulgar economy. The fourth central category is the circle of addiction in the family trap and accelerating the tendency to addiction. The rings and traps of addiction can have different zones, and each person experiences a different range of these rings and traps depending on the social environment in which they are located. The fifth Category is shame and embarrassment. Women addicted to addiction experience various forms of shame and embarrassment. According to the five categories of research, the core category can also be articulated in this way: "Addiction as a social phenomenon and emerges from challenging contexts ".Based on the category of the core, it can be said that before being caught in the trap of addiction, people are caught in erosive and confining conditions that pave the way for their addiction.

Discussion

This study showed that the experience of fundamental challenges such as parental divorce, family breakdown, domestic violence, parental addiction, polygamy and remarriage of parents, are among the causal factors influencing women's tendency to addiction. Complications and double limitations in areas such as choosing a spouse and attempting an forced marriage and forcing the family to drop out of school are among the contextual factors.

Conclusion

In discussing the intervening conditions of women's addiction, we can also refer to the rings and traps of addiction, according to which addiction is the result of a family conspiracy, especially by the husband.

addiction has consequences in the lives of women, such as rejection and punishment by family and others, isolation, and the financing of drugs through an informal, vulgar, and unfounded economy.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

In the present study, interviews were conducted with the consent of the participants.

Funding

No funding.

Authors' contributions

Design and conceptualization: Halime Enayat, Habib Ahmadi, Mohsen Gholami Abiz; Methodology and data analysis: Mohsen Gholami Abiz. Supervision and final writing: Halime Enyat, Mohsen Gholami Abiz.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

کاوش کیفی بسترها و پیامدهای اعتیاد زنان خراسان جنوبی

محسن غلامی آریز^۱، حلیمه عنایت^{۲*}، حبیب احمدی^۳

۱. دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۲. استاد جامعه‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۳. استاد جامعه‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف مطالعه و درک بسترها و پیامدهای اعتیاد زنان انجام شده است.

روش: روش انجام پژوهش، نظریه زمینه‌ای می‌باشد و مشارکت کنندگان، تعداد ۲۵ نفر از زنان بهبود یافته خراسان جنوبی بودند که در مرحله ترک اعتیاد بسر می‌بردند. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته به دست آمد و تا مرحله اشباع نظری ادامه یافت.

یافته‌ها: نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که تجربه چالش‌های بنیادین همچون طلاق و ازدواج مجدد والدین، فروپاشی خانواده، خشونت خانگی و اعتیاد والدین، از جمله شرایط علی‌گرایش زنان به مصرف مواد مخدر هستند. جبر و محدودیت‌های مضاعف در زمینه انتخاب همسر و ازدواج‌های تحمیلی و همچنین ترک تحصیل به اجبار خانواده، عوامل و شرایط زمینه‌ای اعتیاد زنان، محسوب می‌شوند. عوامل مداخله‌گر مصرف مواد توسط زنان نیز شامل حلقه‌ها و تله‌های اعتیاد می‌باشد که در آن، اعتیاد، نتیجه یک توطئه خانوادگی است و علاوه بر آن، شامل سابقه طولانی مدت مصرف مواد در خانواده و زندگی در یک فضای آلوده به مواد مخدر و مصرف تفریحی مواد با دوستان و آشنایان می‌باشد. پیامدهای اعتیاد برای زنان نیز شامل طرد و تنبیه از طرف خانواده و اطرافیان، انزوا و عزلت و گرایش به یک اقتصاد غیررسمی، مبتذل و بی‌پایه می‌باشد که می‌تواند زمینه‌ساز انواع دیگری از انحرافات اجتماعی باشد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۱۵

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۰۱/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۱۴

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jzv.2021.25899.3348

واژه‌های کلیدی:

اعتیاد، زنان، چالش‌های بنیادین، محرومیت‌های مضاعف، خراسان جنوبی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* نویسنده مسئول: حلیمه عنایت

نشانی: بخش جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

تلفن: ۰۹۱۷۷۱۶۱۵۱۷

پست الکترونیکی: henayat@rose.shirazu.ac.ir

مقدمه

اعتیاد، یکی از مهمترین مشکلات سلامت عمومی به حساب می‌آید و زنان نیز به‌عنوان نیمی از جمعیت جامعه به شکل مستقیم و غیرمستقیم، درگیر اعتیادند. امروزه شباهت نقش‌های اجتماعی زنان و مردان در پدیده‌های اجتماعی به علت دور شدن از شیوه زندگی سنتی، رشد صنعت و شهرنشینی، رشد جنبش‌های اجتماعی زنان، اشتغال به کار زنان در بیرون از خانه و در نتیجه، ارتباط بیشتر زنان و مردان با همدیگر، باعث شده است که زنان نیز همچون مردان تحت تأثیر پدیده‌های اجتماعی از جمله اعتیاد، قرار گیرند (۱).

مطالعات انجام شده حاکی از آن است که الگوهای مصرف مواد زنان در مقایسه با مردان، متفاوت هستند (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹). درک این موضوع مهم است، زیرا این اولین گام در انجام درمان است که در واقع تأثیر زیادی دارد (۱۰). همچنین پیامدهای اعتیاد زنان بر فرد، خانواده و جامعه، زبان بارتز از پیامدهای اعتیاد مردان است و خطرپذیری زنان در مقایسه با مردان در این زمینه به مراتب بیشتر است (۱۱) علاوه بر آسیب پذیری بیشتر زنان در مقایسه با مردان، در بین زنان مصرف کننده مواد نیز برخی از آنها که الگوهای خطرناک‌تری از سوءمصرف مواد دارند، نسبت به سایر زنان معتاد، آسیب‌پذیرترند (۱۲).

اعتیاد در زنان، پیامدهای مختلفی همچون افسردگی، اضطراب، سرطان مثانه، لثه و دهانه رحم، عوارض سوء دوران حاملگی، یائسگی زود هنگام، ناباروری یا باروری دیر رس، سقط جنین، ابتلاء به بیماری‌های سفلیس و سوزاک در نتیجه خود فروشی جهت تأمین هزینه مواد مصرفی، ایجاد نسل معتاد، تولد نوزدان معتاد، عدم ایفای صحیح نقش مادری، از دست دادن فرصت‌های ازدواج، ایجاد نسل معتاد، ارتکاب جرائم علیه اموال و اخلاق مانند روسپیگری، سرقت و تکی‌گری برای تأمین هزینه مواد مصرفی، به دنبال دارد که هر کدام تبعات و پیامدهای زیادی را برای فرد و جامعه به همراه خواهد داشت (۱۳).

با وجود تمامی هزینه‌های جانی، مالی و اعتباری که مصرف مواد مخدر برای زنان دارد، روند افزایشی آن در مجامع عمومی و در مکان‌های خاص زنانه مانند آرایشگاه‌ها و مکان‌های ورزشی، به دلیل برخی باورهای غلط و تبلیغات گسترده مانند بی‌ضرر بودن مواد، غیراعتیادآور بودن و کاهش‌دهنده وزن، به چشم می‌خورد. به طوری که، براساس اعلام ستاد مبارزه با مواد مخدر، در سال ۸۷ تعداد زنان معتاد کشور ۵/۶ درصد کل معتادان، در سال ۹۰ این تعداد به ۹/۳ درصد و در سال ۹۲ تعداد زنان معتاد به ۹/۶ درصد رسیده است (۱۴) و در سال ۱۳۹۸ نیز به ۱۰ درصد افزایش یافته است (۱۵). نکته قابل توجه این است که بر اساس آمارهای رسمی، ۱۰ درصد کل معتادان در کل کشور را زنان تشکیل می‌دهند، این در حالی است که سهم زنان از اعتیاد در استان خراسان جنوبی (زمینه مورد مطالعه این تحقیق)، بیش از ۱۵ درصد است و نسبت تعداد زنان معتاد در این استان نسبت به کل کشور بیشتر است (۱۶).

در این تحقیق، اعتیاد زنان به مثابه یک فرآیند اجتماعی در نظر گرفته می‌شود که در نتیجه رفتار زنان به‌عنوان سوژه‌های آگاه و در تعامل با محیط اجتماعی حادث می‌شود. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، شناسایی، تبیین دلایل، بسترها و پیامدهای اعتیاد در میان زنان معتاد

بهبود یافته خراسان جنوبی، متأثر از زمینه اجتماعی آنها می‌باشد که با نگاه درونی خاص روش‌شناسی کیفی، این پدیده را از منظر فرآیندی و تجربه‌محور مطالعه می‌کند. هدف دیگر این تحقیق آن است که به نظام معنایی مشارکت‌کنندگان دست یابد و فرایند اعتیاد زنان را در متن اجتماعی آن مورد کاوش قرار دهد. همچنین یکی از اهداف این پژوهش، این است که روایتی داستان‌گونه از فرایند اعتیاد در زنان ارائه دهد. روایتی که در آن، نقطه شروع، بسترها و زمینه‌های مواجهه با اعتیاد، عوامل مداخله‌گر همچون شرایط خانوادگی و تحصیلی و همچنین پیامدهای اعتیاد مورد کاوش قرار می‌گیرد.

پیشینه تجربی و نظری تحقیق

با توجه به اهمیت مسئله اعتیاد زنان، مطالعات متعددی در این حوزه انجام شده است که در ادامه به برخی از مهمترین آنها اشاره می‌شود. یافته‌های تحقیق بیاتی نشان می‌دهد که از هم‌گسختگی در خانواده، اعتیاد اعضای خانواده، میزان آگاهی زنان، در دسترس بودن مواد، سطح تحصیلات والدین و میزان تحصیلات زنان، از عوامل موثر بر اعتیاد به مواد مخدر است (۱۷). تحقیق کیفی گروسی و محمدی دولت‌آباد نیز منجر به استخراج پنج مقوله اصلی شامل طیف احساس شادی و پریشانی، مثلث خانواده، فرد و اجتماع، ناتوانی در برابر فشارهای جامعه، عدم توانمندی زنان برای رویارویی با شرایط و ورود به روابط اجتماعی شکسته، شد (۱۸). کرمی‌زاده و بوستانی نیز در مطالعه‌ای کیفی پیامدهای مصرف شیشه در زنان معتاد شهر کرمان به پنج مقوله اصلی چالش‌های اجتماعی، آسیب دیدگی فرزندان، بیماری‌های روحی و روانی و استهلاک بدن، دست یافتند (۱۹). در تحقیق عنایت و غفاری نیز علل اعتیاد در قالب مقوله اصلی تسهیل‌گرهای فردی و محیطی اعتیاد، دریافت احساسی از مصرف مواد با عنوان مقوله اصلی پیوستار احساسی، پیامدهای اجتماعی اعتیاد در قالب مقوله اصلی تنبیه جامعه و مقوله علل پیشگیری ناموفق در قالب مقوله اصلی اصلاح و درمان کم دوام به دست آمد (۱۴). پژوهش صادقی فسایی و جهاندار لاشکی نیز به عواملی همچون هیجان‌خواهی، کنج‌کاوی، تجربه خشونت، وابستگی، اعتراض و مقاومت و انزوا و رهایی از فشار در فرایند اعتیاد زنان، اشاره کرده است (۲۰).

هایت و کارتربلک^۱ در مطالعه‌ای نشان دادند که اعتیاد مادران منجر به رفتارهای ضداجتماعی در آنها گردیده و روابط آنها با فرزندان را نیز دستخوش تغییر و تحولاتی کرده است (۲۱). گریفیلد، کامینگ، کوپر، ویگدرسون و لیونبرگ^{۱۱} (۲۰۱۳) در مطالعه‌ای نشان دادند زنانی که در گروه‌های زنانه ترک اعتیاد، درمان شدند، در مقایسه با گروه‌های مختلط، احساس امنیت، صمیمیت، همدلی و صداقت بیشتری را تجربه کرده بودند (۲۲). جونز، هاپسون، وارنر، هاردیمین و جیمز^{۱۱۱} (۲۱۰۴) در یک مطالعه کیفی در بین ۲۹ زن سیاه پوست معتاد نشان دادند که انگ‌ها و برچسب‌ها به عنوان مهمترین مانع درمان اعتیاد زنان، محسوب می‌شوند (۲۳). چونت (۲۰۱۵) در مطالعه ۲۱ جوان معتاد به این نتیجه دست یافت که در نتیجه اعتیاد، ارتباطات جوانان با والدین شان، تغییر پیدا کرده است و افراد اثرگذاری جدیدی، جایگزین والدین شده‌اند (۲۴). هانپاتچایاکول، اریسکون، کیجسمپورن و استولند^{۱۷} در کاوش تجربه

نظارت اجتماعی، تعامل و ارتباط والدین و فرزندان و گسست پیوندهای فرد و جامعه، می‌باشد.

روش تحقیق

این تحقیق با روش شناسی کیفی و راهبرد نظریه زمینه‌ای انجام شده است. پژوهش کیفی عموماً به هر نوع پژوهشی اطلاق می‌شود که یافته‌های آن با فرایندهای آماری و با مقاصد کمی‌سازی به دست نیامده باشد. دلایل بسیاری برای انجام پژوهش کیفی وجود دارد. ترجیح و تجربه پژوهشگر یک دلیل است. برخی رشته‌ها (مانند مردم‌شناسی) به دلیل جهت‌گیری‌های فلسفی آن (مانند پدیدارشناسی) بیشتر از روش‌های کیفی استفاده می‌کنند. اما دلیلی که شاید معتبرتر از همه باشد، ماهیت سوال پژوهش است. مثلاً پژوهشگری که می‌کوشد معنا یا ماهیت تجربه افراد درگیر با مسائلی نظیر بیماری‌های مزمن، طلاق، اعتیاد و مانند اینها را دریابد، با ورود به صحنه زندگی واقعی و تأمل بر آنچه مردم می‌گویند، بهتر موفق می‌شود. روش‌های کیفی را می‌توان برای کشف حوزه‌هایی از زندگی که چیزی از آن‌ها نمی‌دانیم، یا حوزه‌هایی که از آنها بسیار می‌دانیم، اما می‌خواهیم فهم جدیدی بدست آوریم، استفاده کرد (۳۳). در روش نظریه زمینه‌ای، جمع‌آوری، تحلیل داده‌ها و نظریه‌پردازی با یکدیگر ارتباط نزدیکی دارند. در این شیوه، پژوهشگر ترجیح می‌دهد با حوزه‌ای از مطالعه شروع کند و اجازه می‌دهد نظریه با داده‌ها خلق شود (۲۶).

در این پژوهش از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته که تناسب زیادی با روش نظریه زمینه‌ای دارد (۳۴) استفاده شد. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان نیز از روش نمونه‌گیری هدفمند^{xiii} استفاده شده است. در میان راهبردهای ده‌گانه‌ای که پاتن^{xiv} مطرح کرده است (۲۵)، راهبرد نمونه‌گیری با حداکثر تنوع^{xv} و نیز گلوله برفی^{xvi} مورد استفاده قرار گرفت. انتخاب مشارکت‌کنندگان در کمپ ترک اعتیاد و اورژانس اجتماعی، با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و با حداکثر تنوع، صورت گرفت و در انتخاب زنان مربوط به انجمن معتادان گمنام، نمونه‌گیری گلوله برفی، اعمال شد. بنابراین، مشارکت‌کنندگان این پژوهش را تعداد ۲۵ نفر از زنان معتاد خراسان جنوبی تشکیل می‌دهند که در مرحله ترک اعتیاد به سر می‌برند.

تعداد سه مصاحبه با زنان بستری در کمپ ترک اعتیاد آتیه روشن (تنها مرکز اقامتی میان‌مدت ترک اعتیاد زنان در خراسان جنوبی)، هفده مصاحبه در محل اورژانس اجتماعی شهر بیرجند انجام شد و پنج مصاحبه نیز با زنانی انجام شد که در انجمن معتادان گمنام مراحل ترک و بهبودی خود را پشت سر می‌گذارند. در انتخاب مشارکت‌کنندگان پژوهش، چون پژوهشگر به دنبال مطالعه و درک کامل فرایند اعتیاد بود و ترک اعتیاد نیز جزئی از این فرایند می‌باشد، عدم مصرف مواد در زمان انجام مصاحبه و داشتن تجربه ترک به عنوان ملاک انتخاب مشارکت‌کنندگان در نظر گرفته شد و هیچ‌یک از مشارکت‌کنندگان در زمان انجام مصاحبه‌ها، مواد مصرف نمی‌کردند.

داده‌هایی که در فرایند پژوهش و طی مصاحبه جمع‌آوری گردید، با استفاده از کدگذاری‌های سه‌گانه روش نظریه زمینه‌ای یعنی کدگذاری باز^{xvii}، محوری و گزینشی، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. کدگذاری

مصرف الکل زنان تایلندی به این نتیجه رسیدند که موقعیت حاشیه‌ای زنان نسبت به خانواده و جامعه، آنها را در مقابل اثرات مصرف الکل، آسیب‌پذیرتر می‌سازد (۲۵).

جایگاه نظریه در پژوهش‌های کیفی متفاوت از پژوهش‌های کمی است. پژوهشگران کیفی به طور عمده معتقدند پژوهشگر قبل از گردآوری داده‌ها، ذهن خود را از نظریه‌ها خالی نگه دارد و تا حد ممکن، بدون پیش‌فرض‌های نظری وارد میدان شود. با وجود این، اشترواس و کوربین^v بنیانگذاران نظریه زمینه‌ای^{vi} از مفهوم حساسیت نظری^{vii} به‌جای چارچوب نظری استفاده می‌کنند (۲۶). در این پژوهش نیز بر برخی از نظریه‌های همخوان با موضوع تحقیق، مرور شده است.

نظریه‌های کارکردگرایی^{viii} انحراف و ناهنجاری‌های اجتماعی را واکنشی در برابر فشارها، کمبودها و ناسازگاری‌های اجتماعی قلمداد می‌کنند. به بیانی ساده‌تر، هر نوع انحرافی را محصولی از نظام اجتماعی می‌دانند و ناهنجاری‌های اجتماعی همچون خودکشی، اعتیاد و دزدی را رفتاری ناخواسته می‌دانند که از سوی محیط اجتماعی بر افراد تحمیل می‌شود (۲۷). نظریه‌ای همچون نظریه نوین فشارهای ساختاری که تکیه آن بر آنومی^{ix} است، نمونه بارز این دسته از نظریه‌هاست که بر فشارهای اجتماعی تأکید می‌کند (۲۸). جامعه‌شناسان کلان معتقدند جامعه بر فرد حاکم است و فرد هیچ اختیاری از خود ندارد. این نگرش در تکیه اصلی این نظریه‌ها بر شرایط اجتماعی کاملاً پیداست (۲۹).

نظریه‌های خرده‌فرهنگ بزهکار^x بر این باورند که خرده‌فرهنگ‌های متعدد موجود در جامعه، باعث ایجاد هنجارها و ارزشهایی می‌شوند که به دلیل عدم همخوانی با هنجارهای مسلط در جامعه، رفتار کردن بر اساس آنها، انحراف محسوب می‌شود. نظریه‌های کلوارد، اهلین و کوهن^{xi} در این دسته جای می‌گیرند (۳۰). این نظریه‌پردازان معتقدند که توجه به خرده‌فرهنگ‌ها در تبیین بزهکاری گروه‌های اجتماعی همچون جوانان و زنان از اهمیت خاصی برخوردار است (۳۱). نظریه‌های کنترل اجتماعی^{xii} بر سازمان‌های کنترل اجتماعی مانند خانواده، دین و مدرسه تمرکز نموده و بر این باورند که جوانان به این خاطر، مرتکب اعمال بزهکارانه و منحرفانه می‌شوند که برخی از نیروهای اجتماعی کنترل‌کننده از بین رفته‌اند یا کارایی‌شان تضعیف شده است (۳۱). این نظریه، هموایی و سازگاری را محصول وجود پیوندهای اجتماعی بین افراد جامعه و اعمال کنترل از طرف جامعه بر افراد و ناهموایی را ناشی از گسستن پیوندهای فرد با نظم اجتماعی قراردادی جامعه می‌داند (۳۲).

هدف استفاده از نظریه در تحقیقات کیفی با تحقیقات کمی، متفاوت است و عمدتاً با هدف افزایش حساسیت نظری محقق، صورت می‌گیرد تا محقق بتواند قبل از ورود به میدان پژوهش از ذهنی باز برخوردار شده و ابعاد و زوایای گوناگون پدیده مورد مطالعه را مدنظر داشته باشد. فشارهای ساختاری، تضعیف الزام‌ها و پیوندهای اخلاقی، نادیده گرفتن مقتضیات جمعی و آرزوهای نامحدود، مهمترین مفاهیم حساس نظریه آنومی می‌باشند. در نظریه خرده فرهنگ بزهکاری نیز دسترسی نابرابر به فرصت‌های ارتکاب جرم، فرصت‌های نامشروع نیل به هدف، شکست و ناکامی و احساس ناکامی منزلتی، به عنوان مهمترین مفاهیم حساس، محسوب می‌شوند. نظریه کنترل اجتماعی نیز دارای مفاهیم حساسی همچون ماهیت ارضاشدنی انسان، نقش خانواده و مدرسه در

"دو ساله که بودم پدر و مادرم از هم جدا شدن. در مورد علت جدایی شون هر کسی یک چیزی می گفت، مامانم می گفت باباتون مقصر بوده، خیلی گیر می داده، بابام می گفت مامانتون اهل زندگی کردن نبود.

"سمیه یکی دیگر از مشارکت کنندگانی است که فروپاشیدگی نهاد خانواده را تجربه کرده است و شاهد چندهمسری پدر، خشونت خانوادگی و در نهایت طلاق والدین بوده است:

"بابام سه تا زن داشت و مامانم زن دومش بود...بابام همیشه مادرم رو جلوی ما کتک می زد. برای همین، مادرم به صورت غیابی ازش طلاق گرفت. چهارپنج سالم بود که پدر و مادرم از هم طلاق گرفتند."
فاطمه نیز تجربه ای مشابه در خصوص از هم پاشیدگی و گسست را در خانواده تجربه کرده است و تجربه خود را در این زمینه را به این شکل بیان می کند:

"بابام اعتیاد داشت و مادرم را طلاق داده بود و دوباره ازدواج کرد. پدر و مادرم همیشه با هم دعوا و درگیری داشتن."
زینب یکی دیگر از مشارکت کنندگانی است که انواع چالش ها از خشونت خانوادگی و بیکاری تا بیماری مزمن پدر را در زندگی تجربه کرده است. زینب، تجربه و ادراک خود از این وضعیت را بدین گونه توصیف می کند:

"بابام توی شهرداری کار می کرد، ولی چون سر کار نمی رفت، الان اخراجش کردن. حتی قبل از اون توی نیروی انتظامی کار می کرد، مشکل اعصاب برایش پیش اومد و خودش رو باز خرید کرده بود. بابام مشکل اعصاب داشت. بابام همیشه با مامانم بحث و درگیری داشت. رابطه ما با مامان مون خوب بود، ولی با بابامون چون مشکل اعصاب داشت، خوب نبودیم."

زهرای یکی دیگر از مشارکت کنندگانی است که تجربه او نشانگر نحوه پیوند و درون زایی چالش های بنیادینی است که فرد در درون و بیرون از خانواده با آنها مواجه شده و زخم آنها را به شکلی دردآور بر پیکر زندگی خود به نشان دارد. زهرای تجربه و ادراک خود را به این شکل بیان می کند:

"دانشجوی کارشناسی دانشگاه پیام نور بودم ولی بخاطر فوت مادرم و ازدواج مجدد پدرم، ترک تحصیل کردم. ۲۰ ساله که بودم مادرم فوت کرد. دو ماه بعد از فوت مادرم، پدرم مجدد ازدواج کرد. بعد از فوت مادرم از خونه زدم بیرون و فرار کردم. جایی نداشتم که برم، یکی از دوستانم من رو دعوت کرد که برم خونه خواهرانش. چهار تا خواهر بودن. اونا همشون مصرف می کردن. اونجا که بودم به من تعارف می کردن که بیا بکش، غمای زندگیت یادت می ره و فراموش می کنی. همین شد که من هم رفتم سراغ اعتیاد و مواد مخدر

مقوله محوری دوم: جبر و محدودیت های مضاعف

تحلیل داده های بدست آمده از میدان تحقیق نشان دهنده آن است که زنان درگیر اعتیاد، اشکال مختلفی از جبر و محدودیت را در زندگی خود تجربه کرده اند. زندگی برخی از افراد تحت شرایط اجبارآور و محدودیت های ناشی از آن چنان دچار فرسایش می شود که چاره ای جز فروریختن به درون حفره اعتیاد برای آنها باقی نمی ماند. جبر و

باز شامل تجزیه، آزمون، مقایسه، مفهوم سازی و مقوله بندی داده هاست (۳۳). کدگذاری محوری^{xviii} فرایند مرتبط کردن مقوله های فرعی به مقوله های اصلی تر را شامل می شود. این عمل شامل فرایند پیچیده تفکر استقرایی و قیاسی است که طی چند مرحله انجام می گیرد. کدگذاری گزینشی^{xi}، کدگذاری محوری را در سطحی انتزاعی تر ادامه می دهد. در این مرحله، شکل گیری و پیوند هر دسته بندی با سایر گروه ها تشریح می شود (۳۶). پژوهش های کیفی همچون تحقیقات کمی، نیازمند روش هایی است تا بتوان از طریق آنها به قابل اعتماد بودن داده ها دست یافت. در پژوهش حاضر نیز از تکنیک های زیر برای قابلیت اعتماد و صحت داده ها استفاده شده است:

۱- کنترل یا اعتباریابی از سوی اعضا: در این روش، یافته های پژوهش در اختیار مشارکت کنندگان قرار می گیرد و از آنها خواسته می شود تا نظر خود درباره یافته های کلی و صحت یافته های تحقیق را بیان کنند.

۲- استفاده از تکنیک ممیزی: بر اساس این روش، چند متخصص در روش کیفی و نظریه زمینه ای، بر جمع آوری و تحلیل داده ها نظارت می کنند. این نظارت، تمام مراحل کدگذاری، مفهوم سازی و استخراج مقوله ها را در برمی گیرد.

۳- مقایسه های تحلیلی: در این روش به داده های خام رجوع می شود تا ساخت بندی نظریه با داده های خام، مقایسه و ارزیابی شود. پژوهشگر در این مرحله، فرایند رفت و برگشتی میان مصاحبه های خام و مصاحبه های کدگذاری شده، انجام داده که بر این اساس مقایسه مداوم مصاحبه ها و فرایند کدگذاری و ساخت نظریه صورت گرفته است (۳۵).

یافته های تحقیق

در این بخش نتایج تحلیل داده ها بر اساس مراحل سه گانه کدگذاری ارائه می شود. تحلیل داده ها به روش تحلیل خرد و سطر به سطر صورت گرفت. تمامی مفاهیم به دست آمده تحت پوشش پنج مقوله قرار گرفتند. با یکپارچه کردن و مقایسه مقوله ها و همچنین تأمل و تمق درباره آنها، مقوله هسته به دست آمد که مقوله ها و مفاهیم جزئی را پوشش می دهد.

مقوله محوری اول: چالش های بنیادین؛ تجربه شکست و سرخوردگی

تحلیل داده های به دست آمده از میدان نشان می دهد که زنان درگیر اعتیاد از برخی چالش های زمینه ای و بحران های اساسی رنج می برند. چالش های بنیادین بحران ها و همچنین نقاط بحران زایی هستند که به طور تلویحی از نظر افراد هسته زندگی آنها را نشانه رفته یا متلاشی کرده اند. طلاق و فروپاشی نهاد خانواده یکی از چالش های بنیادینی است که مشارکت کنندگان این پژوهش از آن رنج می برند. داده ها نشانگر آنند که بسیاری از افرادی که در دام اعتیاد گرفتار شده اند، موارد متعددی از نابسامانی، گسست و فروپاشیدگی نهاد خانواده را تجربه کرده اند. ترانه یکی از مشارکت کنندگانی است که در دوران کودکی تجربه از هم پاشیدگی نهاد خانواده و گسست پیوندهای خانوادگی را داشته است و تجربه خود را به این شکل بیان می کند:

کنی"، به روشنی جبر و محدودیتی را که در زمینه ازدواج متحمل شده بیان می‌کند.

مهنز نیز یکی از مشارکت‌کنندگانی است که به اشکال مختلف تحت فشار جبر و محدودیت قرار داشته است. مهنز معتقد است که بخاطر فرار از مشکلات زندگی، تن به ازدواجی زود هنگام داده است. این مشارکت‌کننده تجربه و ادراک خود را در خصوص مسائل یاد شده به این شکل بیان می‌کند:

"از نه سالگی قالیبافی می‌کردم و پیش این و اون کار می‌کردم. پیش مادربزرگم بودم، من رو کتک می‌زد، من رو شوت می‌کرد یکبارخونه این خاله ام و یه بار خونه اون خاله ام که براش قالی بافی کنم. توی هفده سالگی بخاطر فرار از مشکلات زندگی ام، ازدواج کردم."

مقوله محوری سوم: معیشت مواد از طریق یک اقتصاد

غیر رسمی، هرزه و مبتذل

تحلیل داده‌های میدانی نشانگر آن است که زنان گرفتار اعتیاد با دست یازیدن به روش‌های گوناگون به معیشت پیرامون مواد سامان می‌دهند. در واقع به دلیل هزینه‌بر بودن مصرف مواد مخدر، افراد به ناگزیر باید معاش خود را در این زمینه به شکلی تأمین کرده و به مواد مورد نظر دست پیدا کنند. تجربه و ادراک مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که معیشت مواد با جنبه‌های دیگر معاش تفاوت دارد. در حقیقت معیشت مواد تا حد زیادی به شکلی غیر معمول و به دور از روش‌های مرسوم معاش در زندگی روزانه تأمین می‌شود. علاوه بر موارد یاد شده، باید اعتراف نمود که زن بودن فرد گرفتار اعتیاد در جامعه‌ای که اقتصاد آن عمدتاً خصائل و خصائصی مردانه دارد، مزید بر علت شده و هر چه بیشتر او را به سوی اقتصاد هرزه و عقیم سوق می‌دهد.

تجربه و ادراک مشارکت‌کنندگان نشان‌دهنده آن است که زنان گرفتار اعتیاد ممکن است هزینه‌های مربوط به اعتیاد را با چنگ انداختن به روش‌های مختلف تأمین کنند. حوا یکی از مشارکت‌کنندگانی است که با در پیش گرفتن روش‌های مختلف تلاش می‌کرده تا معاش خود را در زمینه مواد تأمین کند. حوا تجربه و ادراک خود را در این زمینه به این شکل بیان می‌کند:

"بخاطر مواد پول از توی جیب شوهرم بر می‌داشتم و بهش نمی‌گفتم. پول می‌گرفتم برای خونه خرید کنم یا برای بچه‌ها لباس و کیف و کفش بخرم، ولی می‌رفتم با اون مواد می‌خریدم. هر چی داشتم و نداشتم می‌بردم به همون کسی می‌دادم که می‌رفتم خونه اش می‌کشیدم. وقتایی که پول مواد رو نداشتم، می‌رفتم قالیبافی می‌کردم و با پولش مواد می‌خریدم."

سمانه از دیگر مشارکت‌کنندگانی است که برای تأمین معیشت خود در زمینه مواد مخدر، به روش‌های خلاف عرف، غیرمعمول و تا حدودی بزهکارانه گرایش داشته است و ادراک خود را در این زمینه به این شکل بیان می‌کند:

"هزینه‌های کریستال بالاتر بود. از مادرم به یک بهانه ای پول می‌گرفتم و می‌رفتم می‌خریدم. بعضی وقتا هم برای خرید مواد بواشکی از توی جیب بابام پول ورمی داشتم."

محدودیت که ممکن است از یکسو به دلیل تعارض خواسته‌های فرد با اراده عمومی و از سوی دیگر به دلیل شرایط اجتماعی و محیطی دیگر فرد را در تنگنا قرار دهد، توانایی آن را دارد که او را چنان عاجز کند که به مواد مخدر به عنوان یک راه گریز و مفر از شرایط جانفرسای موجود بنگرد.

یکی از محدودیت‌هایی که بسیاری از زنان گرفتار اعتیاد آن را تجربه کرده‌اند، محدودیت در ادامه تحصیل و پیگیری روند آموزش خود می‌باشد. نرگس یکی از مشارکت‌کنندگانی است که پس از ازدواج مهاجرت کرده و طبیعتاً با تغییر فضای جغرافیایی، محیط اجتماعی او نیز تغییر کرده است. او با بیان اینکه به دلیل سکونت در روستا فقط پنج کلاس درس خوانده و پدر او مانع مهاجرتش به شهر جهت ادامه تحصیل شده است، به وضوح به محدودیت و جبری اشاره می‌کند که در زمینه تحصیلی تجربه کرده است:

"پنج کلاس درس خوندم. توی روستا بیشتر از پنج کلاس نبود و باید از روستا میومدیم شهر، دیگه بابام نگذاشت برم."

مهمین نیز از دیگر مشارکت‌کنندگانی است که با بیان اینکه مشکلات زندگی مانع ادامه تحصیل او شده است، به جبر و محدودیتی اشاره می‌کند که در دوران کودکی او را از تحصیل باز داشته است. مهمین جبر و محدودیت در زمینه تحصیل خود را به این شکل بیان می‌کند:

"شش کلاس درس خوندم. مشکلات زندگی نگذاشت که بیشتر درس بخونم. پدر و مادرم تنگدست بودند."

سمانه نیز جبر و محدودیت خود را در این زمینه به این شکل بیان می‌کند:

"بخاطر مراقبت از مادرم که بیمار بود و عملش کرده بودن، پدرم نگذاشت که برم و بیشتر از پنج کلاس نخوندم."

تحلیل داده‌ها همچنین نشان می‌دهد که برخی از مشارکت‌کنندگان این پژوهش در زمینه ازدواج و انتخاب همسر نیز با جبرها و محدودیت‌هایی مواجه بوده‌اند. گل افروز یکی از مشارکت‌کنندگانی است که اعلام می‌کند که به دلیل اصرار پدر مجبور به ازدواج با یکی از بستگانی می‌شود. گل افروز با گفتن این جمله که "من که علاقه ای به ازدواج با اون نداشتم، شوهرم پسر عمه ام بود و بابام خیلی اصرار داشت که باهاش ازدواج کنم. من که علاقه ای به ازدواج با اون نداشتم. من الان هم بدون اجازه بابام آب نمی‌خورم" به وضوح تنش بین خواسته‌ها و آمیال فردی با اجتماع پیرامون را نشان می‌دهد.

زهر (۲۶ ساله) از دیگر مشارکت‌کنندگانی است که معتقد است ازدواج او نه بر اساس علائق و سلائق خود او بلکه بر اساس انتخاب مادر او صورت گرفته است. این مشارکت‌کننده معتقد است که مادرش او را **مجبور** به ازدواج با فردی کرده که درگیر نوعی اعتیاد حاد بوده است.

زهر تجربه خود را در این زمینه بدین شکل بیان می‌کند:

"مامانم من رو مجبور کرد که با یکی که دوستش نداشتم و معتاد بود و شیشه می‌کشید، ازدواج کنم."

نسرین یکی دیگر از مشارکت‌کنندگانی است که تجربه‌ای مشابه گل - افروز داشته است. او در سیزده سالگی مجبور شده با شخصی که نمی‌شناخته ازدواج کند. این مشارکت‌کننده با گفتن این جمله که "حتی با من صحبت نکردن که تو می‌خواهی یا نمی‌خواهی با این ادم ازدواج"

گوناگون در حلقه و تله‌ای از اعتیاد گرفتار شده است. حلقه‌ها و تله‌های اعتیاد ممکن است پهنه‌های مختلفی داشته باشند و هر فرد بر اساس محیط اجتماعی‌ای که در آن قرار دارد، گستره متفاوتی از این حلقه‌ها و تله‌ها را تجربه می‌کند. گل افروز یکی از مشارکت‌کنندگانی است که گویا حلقه و تله اولیه‌ای که او را درگیر اعتیاد کرده است، از درون خانواده شکل گرفته است. در واقع تجربه و ادراک این زنان به ما نشان می‌دهد که حلقه و تله اعتیاد ممکن است در بناگوش آنها قرار گرفته باشد، در حالیکه خود از وجود آن تا لحظه گرفتاری خبر ندارند. او تجربه و ادراک خود را در این خصوص به این شکل بیان می‌کند:

"توی خانواده ام کسی معتاد نبود. ۱۶ سالگی ازدواج کردم. شوهرم آهنگره و اول ازدواجمون اعتیاد نداشت. سه چهار سال بعد از ازدواجمون، باباش معتادش کرد. شوهرم معتاد بود، می‌خواست من رو هم درد خودش کنه، بهش گیر ندم و زیر دست اون باشم و فکر طلاق نباشم، برا همین من رو هم معتاد کرد. دو سال بعد از اینکه شوهرم معتاد شد، منم اعتیاد پیدا کردم. با شوهرم با هم مصرف می‌کردیم، شوهرم من رو گول زد."

فائزه به عنوان یکی از مشارکت‌کنندگان بیان می‌دارد که گرچه او ابتدا در سیزده سالگی با خواهر و دوستانش به مصرف مواد روی آورده، اما مصرف مواد سابقه‌ای طولانی در خانواده او داشته است. پدر، مادر، مادر بزرگ و خواهر فائزه از مدت‌ها پیش مصرف مواد را در خانه باب کرده و او در این فضا سربرآورده است:

"از ۱۳ سالگی شروع به مصرف مواد کردم. با خواهرم و دوستانم، گاهی وقتا تفریحی می‌کشیدم. می‌رفتم خونه خواهرم و مصرف می‌کردم. مامانم و خواهرم معتاد بودن. یکی از دوستانم هم معتاد بود و قبل از من تریاک می‌کشید. می‌رفتم با هم می‌کشیدیم. توی خونمون مامان بزرگ و مامان و بابام می‌کشیدن، منم کم کم با مواد آشنا شدم."

سابقه طولانی اعتیاد در خانواده و گرفتار شدن تعدادی از اعضای خانواده به مواد مخدر، به معنای آن است که فردی همچون سمیه در حوزه‌های بیرون از اختیارات خود در تله‌ای از مواد مخدر قرار گرفته است. اعتیاد پدر، مادر و برادر، قطعاً تأثیری شتاب‌دهنده بر روند اعتیاد خود این فرد داشته است:

"هم پدر و هم مادرم، معتاد بودن. برادرم هم اعتیاد داره. همه مون شیره و تریاک مصرف می‌کنیم... من از بچگی مصرف می‌کردم. خاله هام از ۴ سالگی من رو دود می‌دادن."

مقوله پنجم: شرمندگی و شرمساری

داده‌های به دست آمده از میدان نشان می‌دهد که زنان گرفتار در بند اعتیاد به اشکال مختلف دچار شرمندگی و شرمساری می‌شوند. در حقیقت شرمندگی‌ای که فرد را درگیر خود می‌کند یا ناشی از احساس خود فرد نسبت به وجود اجتماعی‌اش می‌باشد یا ناشی از حمله مستقیم جامعه و کارگزاران آن همچون خانواده نسبت به کجروی‌های او. البته ناگفته نماند که حتی فرد ممکن است مدت‌ها پیش از گرفتار آمدن در برزخ اعتیاد به انحاء مختلف دچار شرمندگی و شرمساری گردد.

حمیده تجربه خود را در این خصوص به این شکل بیان می‌کند:

"به جایی رسیده بود که حتی خواهر کوچیک تر بهم سرکوفت می‌زد که تو آبروی خانواده ما رو بردی و مایه آبرو ریزی هستی."

سعیده از دیگر مشارکت‌کنندگانی است که ابراز می‌دارد برای تأمین معیشت خود در زمینه مواد به روش‌هایی همچون فروش بچه، فروش ضایعات و گدایی روی آورده است و تجربه و ادراک خود را در خصوص شیوه تأمین معیشت مواد به این شکل بیان می‌کند:

"یک بچه داشتیم که چون من و شوهرم معتاد بودیم و خودمون رو نمی‌تونستیم جمع کنیم، شوهرم از شون پول گرفت و دادیم دست یک زن و مرد معلم که ازش نگهداری کنن. الانم نمی‌دونم کجا هستن. تهران؟ مشهد؟ نمیدونم... روزی ۱۰ تومن تا ۲۰ تومن می‌کشیدم. پولش رو هم از طریق ضایعاتی که جمع می‌کردم یا گدایی می‌کردم، تأمین می‌کردم."

زهره یکی از مشارکت‌کنندگانی است که معتقد است به هر دری می‌زده تا بتواند هزینه‌های مصرف مواد را تهیه کند. به هر دری زدن کنایه‌ای است از شرایط بی‌ثبات و مسیریابی عمدتاً ناموجه که فرد برای تأمین هزینه‌های مصرف خود آنها را در پیش می‌گرفته است. زهره تجربه و ادراک خود را به این شکل بیان می‌کند:

"برای پول مواد می‌رفتم آسغال و ضایعات جمع می‌کردم، می‌رفتم خونه های مردم نظافت می‌کردم، حتی بعضی وقتا مجبور بودم گدایی هم کنم. برای مواد به هر دری می‌زدم."

تجربه و ادراک برخی دیگر از مشارکت‌کنندگان نشان‌دهنده آن است که تن فروشی یکی از روزه‌هایی است که افراد برای تأمین هزینه‌های مواد به آن دل می‌بندند. اکرم یکی از مشارکت‌کنندگانی است که برای رفع نیاز خود به مواد مخدر، به تن فروشی روی می‌آورده است و تجربه زیسته خود در این زمینه را به شکل بیان می‌کند:

"بعد از اینکه از خونه مامانم اومدم بیرون، با یک مرده آشنا شدم. رفتم بودم از یکی جنس بگیرم. اونم اونجا بود. بعد باهاش آشنا شدم و گفت اگر جا نداری، می‌تونم بیای خونه من بکشی. منم چون جا نداشتم خوشحال هم شدم. سه ماه آخر خونه همون بودم. شبانه روز با هم زندگی می‌کردیم و بچه ام رو هم برده بودم. اون مرده هزینه های مواد مو می‌داد، خرج خودم و بچه مو می‌داد. اونم در عوض این خرجایی که برامون می‌کرد با من رابطه داشت و بخاطر همین بود که خرجمو می‌داد."

مهناز از دیگر مشارکت‌کنندگانی است که تجربه‌ای همچون اکرم دارد. این مشارکت‌کننده گرچه تجربه تکیه‌گری نداشته است، اما بدن خود را به اشکال مختلف به تاراج گذاشته تا هزینه‌های مربوط به معاش خود در زمینه مواد مخدر را تأمین کند. مریم تجربه و ادراک خود را در خصوص این مسائل به این شکل بیان می‌کند:

"من هیچ وقت مواد رو گدایی نکردم. دوست پسر داشتم می‌گفتم بده، اونم بهم می‌داد. اونم ازش خدش بود چون با هم رابطه داشتیم، هر چی اعتیادم بیشتر می‌شد براش بهتر بود چون مجبور بودم بیشتر به خواسته هاش تن بدم."

مقوله محوری چهارم: حلقه اعتیاد در دام خانواده و

تسریع تمایل به اعتیاد

داده‌های میدانی نشانگر آنند که هر یک از زنان درگیر با اعتیاد به اشکال

اعضای خانواده، چند همسری و ازدواج مجدد والدین و به ویژه پدر، بیماری و مرگ والدین می باشد. این چالش‌های بنیادین، چنان کیفیت زندگی زنان را دچار اختلال می کند و به زندگی آنها فراز و نشیبی درآورد می دهند که بسیاری از آنها چاره کار را در گرایش به مواد مخدر و مصرف مواد می دانند.

شرایط زمینه ای نیز مجموعه خاصی از شرایط هستند که در یک زمان و مکان خاص جمع می شوند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل و تعامل های خود به آن ها پاسخ می دهند (۳۳). در این مطالعه نیز شرایط زمینه ای به جبر و محدودیت مضاعفی اشاره دارد که زنان در زندگی روزمره خود تجربه کرده اند و شامل محدودیت در ادامه تحصیل و ترک تحصیل اجباری بخاطر شرایط زندگی خانوادگی می باشد؛ جبر و محدودیتی که باعث شده از بسیاری از فرصت ها و شانس های زندگی خود محروم گردند. محدودیت در انتخاب همسر و ازدواج اجباری و تحمیلی نیز یکی دیگر از محدودیت هایی است که مشارکت کنندگان این پژوهش آن را تجربه کرده اند و آنها را مجبور به ازدواج با فردی کرده که تنها منافع و علائق خانواده در انتخاب او موثر بوده است.

شرایط مداخله گر آنهایی هستند که شرایط زمینه ای را تخفیف یا به نحوی تغییر می دهند. در پژوهش حاضر نیز شرایط مداخله ای به حلقه ها و تله های اعتیاد اشاره دارد که بر اساس آن، اعتیاد یک توطئه خانوادگی تلقی می شود که عمدتاً از سوی شوهر صورت می گیرد و از معتاد کردن زن و وابسته کردن او به مصرف مواد، به عنوان حربه ای استفاده می شود تا جلوی اعتراض زن به اعتیاد مرد گرفته شود. همچنین سابقه طولانی مصرف مواد در خانواده و زندگی در یک فضای آلوده به مواد مخدر و مصرف تفریحی و تفتنی مواد با دوستان و آشنایان از جمله دیگر شرایط مداخله گر این تحقیق محسوب می شود.

فاطمه از دیگر مشارکت کنندگانی است که توسط اعضاء خانواده شرمند و شرمسار می شده است. او ادراک خود را به این شکل بیان می کند: "بخاطر اینکه برا مواد می زدم بیرون، شبانه روز مامانم غرغر و سر و صدا می کرد. موقعی که خمار می شدم، نمی گذاشت که برم بیرون. حتی خواهر کوچیکم که ۱۲ سالش هست، منت سرم می گذاشت. با من غرغر می کردن و می گفتن آبرومون رو بردی. همسایه ها تو رو ببینن چی میگن؟. آبرومون رو توی محله بردی. نرو بیرون، بشین توی خونه ترک کن".

فاطمه از جمله مشارکت کنندگانی است که معتقد است نه تنها او بلکه اعضاء خانواده او نیز به نحوی شرمسار اعتیاد وی می باشند. از نظر فاطمه پسر وی پیش خانواده همسر شرمسار ننگ مادر گردیده است. بر این اساس می توان گفت که در چنین شرایطی داغ ننگ برای فرد و بستگان او با صدایی بلند غوغا می کند:

"این آخری ها که هروئین می کشیدم پسرم خیلی غصه می خورد. تازه ازدواج کرده بود که خانواده زنش خیلی با مواد مخالف بودن. پدر زن پسرم قبلا هر وقت من رو می دید از ماشین پیاده می شد و احوالپرسی می کرد اما از وقتی که هروئین می کشیدم خیلی ظاهرم بهم ریخته بود و اون هم دیگه بدون هر نوع توجهی از کنارم رد می شد".

مدل و مقوله هسته: اعتیاد به مثابه پدیده ای اجتماعی و برآمده از بسترهای چالش زا

بر اساس مقولات پنجگانه تحقیق، مقوله هسته را نیز می توان به این شکل مفصل بندی کرد "اعتیاد به مثابه پدیده ای اجتماعی و برآمده از بسترهای چالش زا." بر اساس مقوله هسته می توان گفت که افراد پیش از گرفتاری در دام اعتیاد، در شرایط فرساینده و محصور کننده ای گرفتار می آیند که مسیر اعتیاد را برای آنها هموار می کند. در واقع انواع شرایط (علی، زمینه ای و مداخله گر) به گونه ای عمل کرده که افراد در موقعیتی جانکاه قرار گرفته و میل به مصرف مواد به عنوان یک گزینه برجسته در زندگی آنها مطرح می شود.

شرایط، تشکیل دهنده مدل پادارایی هستند که شامل شرایط علی، زمینه ای، مداخله گر، کنش و تعامل و پیامدها هستند. شرایط علی، عوامل مختلفی هستند که معمولاً قبل از شرایط زمینه ای و مداخله گر قرار می گیرند و بر پدیده تحقیق (اعتیاد)، تأثیر می گذارند. در پژوهش حاضر، شرایط علی به چالش های بنیادینی اشاره دارد که زنان در زندگی خود تجربه کرده اند و شامل چالش هایی همچون طلاق والدین و فروپاشی نهاد خانواده، ازهم پاشیدگی و گسست خانوادگی، بیکاری پدر، خشونت خانوادگی و روابط تنش آمیز پدر و مادر، اعتیاد والدین و سایر

زمینه‌هایی همچون انتخاب همسر و اقدام به یک ازدواج تحمیلی و ترک تحصیل به اجبار خانواده، از جمله عوامل زمینه ای این مسئله، محسوب می شوند. در بحث شرایط مداخله‌گر اعتیاد زنان نیز می توان به حلقه‌های و تله‌های اعتیاد، اشاره کرد که بر اساس آن، اعتیاد، نتیجه یک توطئه خانوادگی به ویژه از جانب همسر، محسوب می‌شود. مصرف طولانی مدت مواد در خانواده و زندگی در یک فضای آلوده به مواد مخدر و همچنین مصرف تفریحی مواد با دوستان و آشنایان نیز در این زمینه، نقش مداخله‌گری برعهده دارند. علاوه بر این، اعتیاد در زندگی زنان، پیامدهایی همچون طرد و تنبیه از جانب خانواده و اطرافیان، انزوا و عزلت و تأمین هزینه های مواد از طریق یک اقتصاد غیر رسمی، مبتذل و بی بنیاد، به دنبال دارد.

اعتیاد زنان به عنوان یک مسئله اجتماعی، نیازمند برنامه ریزی و مداخله موثر است، اما تاکنون کمتر اقدام امیدوارکننده ای صورت گرفته است. در شرایط فعلی، مشکلاتی در مورد مواجهه با پیشگیری، درمان و بازتوانی معتادان زن وجود دارد که لازم است مورد توجه عاجل قرار گیرند. در برنامه های پیشگیری از اعتیاد، زنان باید بیشتر از گذشته مورد توجه قرار گیرند همچنین کمک های دولتی برای ورود زنان به ویژه زنانی که از فقر اقتصادی و مالی رنج می برند، به فرایند درمان و ترک اعتیاد، ضروری به نظر می رسد. بعد از درمان و ترک نیز زنان برای بازتوانی نیازمند حمایت اجتماعی و برخوردی از مسکن، شغل و درآمد مناسب هستند تا بتوانند به طور مستقل به یک زندگی سالم ادامه دهند و مجدداً در زمینه ای که منجر به اعتیاد آنها شده است، رها نشوند. مداخلات موثر و توجه همزمان به سه حوزه پیشگیری، درمان و بازتوانی می تواند تا حدودی از سنگینی بار اعتیاد بکاهد، اما حل نهایی آن مستلزم حرکت به سمت جامعه ای برابر است. اعتیاد زنان همچون سایر مسائل اجتماعی تا حد زیادی محصول نابرابری‌های اجتماعی و جنسیتی است و تا زمانی که چنین مسائلی حلی نشود، نمی توان به حل مسئله اعتیاد، امید داشت.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

در مطالعه حاضر، مصاحبه‌ها با رضایت مشارکت‌کنندگان انجام شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

مشارکت نویسندگان

طراحی و ایده پردازی: حلیمه عنایت، حبیب احمدی، محسن غلامی آبیژ؛ روش شناسی و تحلیل داده ها: محسن غلامی آبیژ؛ نظارت و نگارش نهایی: حلیمه عنایت، محسن غلامی آبیژ

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.

محمدی دولت‌آباد(۱۸)، گرینفیلد و همکاران(۲۲) و هانپاتچیاکول و همکاران(۲۵) همخوانی دارد.

مسائلی همچون انزوا و عزلت یا طرد و تنبیه که در زندگی زن گرفتار اعتیاد معمول به نظر می‌رسند، شرایط را به سمت و سوی سوق می‌دهند که ممکن است معیشت او را در زمینه‌های مختلف و از جمله اعتیاد تحت تأثیر قرار دهند. زنان گرفتار اعتیاد ممکن است به دلایل مختلف با دست انداختن به نوعی اقتصاد بسیار نحیف و مریض، هزینه‌های مواد مخدر را تأمین کرده و تا زمانی دیگر خود را از آشوب آن رهایی بخشند. در واقع کژواری و نامیزان بودن زندگی افراد گرفتار اعتیاد باعث می‌شود که روش‌های معمول کسب درآمد برای آنها کارایی خود را از دست داده و چاره‌ای جز تکیه زدن به نوعی اقتصاد بیمار و نحیف برای آنها باقی نماند. این یافته نیز با نتایج تحقیق کرمی‌زاده و بوستانی(۱۹) همسویی دارد.

داده‌های به دست آمده از میدان نشان می‌دهند که بسیاری از افراد درگیر اعتیاد دوره‌ای از انزوا و عزلت را از سر گذرانده‌اند. انزوا برای برخی از آنها پیش از اعتیاد آغاز گشته و در دوران اعتیاد و حتی پس از رهایی از اعتیاد این افراد را درگیر گوشه‌نشینی اجتماعی می‌کند. اما برخی دیگر تنها با از پای درآمدن و تسلیم شدن در برابر اعتیاد است که انزوا و عزلت را به مثابه یک استراتژی و راهبرد در پیش گرفته و خود را از گلاویز شدن با جامعه و بازخواست‌های آن می‌رهانند. در حقیقت افراد گرفتار در برزخ اعتیاد به تدریج خود را از مسئولیت‌ها و نقش‌هایی که جامعه برای آنها تعیین کرده رهایی می‌بخشند و همین امر چاره‌ای جز انزوا یا انکار برخی از ارزش‌ها و هنجارهای اساسی جامعه را برای آنها باقی نمی‌گذارد. این نتیجه پژوهش یا نتایج تحقیق احمدی و غلامی آبیژ (۳۲) مطابقت دارد. در این پژوهش هم به این نتیجه دست پیدا کردند که اعتیاد فرد پیوند و ارتباط فرد معتاد را با نهادهای اجتماعی دیگر تضعیف می‌کند. پژوهش بیاتی(۱۷) هم به این نتیجه رسید که از هم گسیختگی در خانواده یکی از پیامدهای فرایند اعتیاد می‌باشد. نتایج پژوهش گروسی و محمدی دولت‌آباد(۱۸) هم در همین راستا می‌باشد و اعتیاد را مسبب ورود فرد به روابط اجتماعی شکسته می‌دانند.

نتایج این پژوهش همچنین با نتایج پژوهش عنایت و غفاری(۱۴) همسو می‌باشد. در این پژوهش هم نشان داده شد که نیروهای و شرایطی که زنان در آن زیست می‌کنند متفاوت از مردان می‌باشد و شرایطی و نیروهای مثل لذت‌گرایی کاذب، کسب منفعت آسان، عدم آگاهی از مضرات مواد، خرده فرهنگ استفاده مواد در جشن‌ها و مناسبات در فرایند درگیر شدن به انواع موارد پیوند ناگسستنی وجود دارد که در پژوهش حاضر و در مقوله‌های حلقه و تله اعتیاد، معیشت مواد؛ تأمین هزینه‌های اعتیاد به نیروها و شرایط فوق هم پرداخته شده است و بر این اساس کشف دو مقوله این پژوهش، همراستا با نتایج پژوهش این محققان می‌باشد.

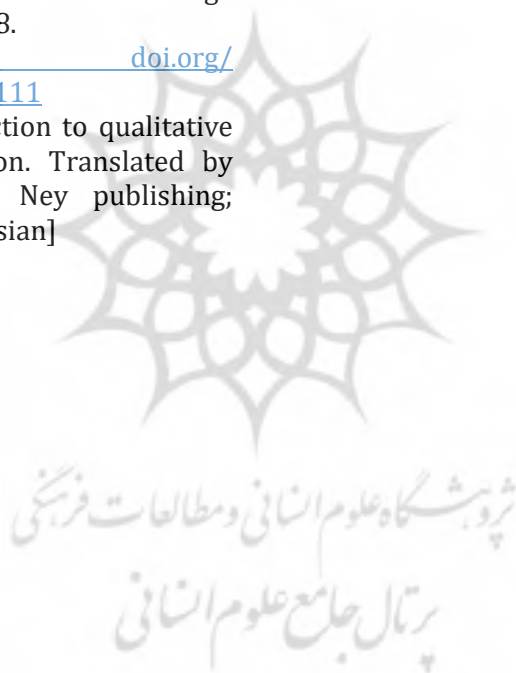
این تحقیق نشان داد که تجربه چالش‌های بنیادین و اساسی مانند طلاق والدین، فروپاشی خانوادگی، خشونت خانگی، اعتیاد والدین، چند همسری و ازدواج مجدد والدین به ویژه پدر، از جمله عوامل علی موثر در گرایش زنان به اعتیاد می‌باشد. جبر و محدودیت‌های مضاعف در

References

1. Danesh P, Maleki A, Niazi Z. Grounded theory on the causes of addiction of addicted women prisoners in Isfahan central prison". Journal of Social Development-Culture Studies.2013, 1(4): 125-145. [Persian].
<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=217986>
2. Neal J, Tompkins NE, Marshall AD, Treloar C, Strang J. Do women with complex alcohol and other drug use histories want women-only residential treatment?. Addiction. 2018;113:989-97.
<https://doi.org/10.1111/add.14131>
3. Tuchman E. Women and addiction: the importance of gender issues in substance abuse research. Journal of Addictive Diseases. 2010., 29: 127-38.
<https://doi.org/10.1080/10550881003684582>
4. Nelson-Zlupko L, Kuffman E, Dore MM. (1995). Gender differences in drug addiction and treatment: implications for social work intervention with substance-abusing women. Soc work. 40: 45-54
<https://doi.org/10.1093/SW/40.1.45>
5. Simpson M, McNulty J. Different needs: women's drug use and treatment in the UK. Int J Drug Policy. 2008; 19: 169-75.
<https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2007.11.021>
6. Powis B, Griffiths P, Gossop M, Strang J. (2009). The differences between male and female drug users: community samples of heroin and cocaine users compared. Subst Use Misuses. 2009; 31: 529-43.
<https://doi.org/10.3109.1082608960904585>
7. Tracy D, Hahn JA, Fuller-Lewis C, Evans J, Briceno A, Morris MD. Higher risk of incident hepatitis C virus among young women who inject drugs compared with sexual relationship: a prospective analysis from the UFO study cohort. BMJ Open. 2014; 4: 1-8.
<https://doi.org/10.1136/bmjopen-2014-004988>
8. Brayant J, Berner L, Hull P, Treloar C. Needle sharing in regular sexual relationship: an examination of serodiscordance, drug using practices and the gender character of injecting. Drug and Alcohol Depend. 2010.107: 182-87.
<https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2009.10.007>
9. Swif W, Copeland J, Hall W. Characteristics of women with alcohol and other drug problems: findings of an Australian national survey. Addictin. 1996; 91: 1141- 50.
<https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.1996.91811416.x>
10. Johnson A R, Thibeault KC, Lopez AJ, Peck E, Sands L P, Sanders, CM, Gunes, KM, et al. (2019). Cues play a critical role in estrous cycle-dependent enhancement of cocaine reinforcement. Neuro psycho pharmacolog. 2019; 44 (7):1189-97.
<https://doi.org/10.1038/s41386-019-0320-0>
11. Zolala F, Mahdavian M, Haghdoost A, Karamouzian M. Pathways to addiction: A gender-based study on drug use in triangular clinic and drop-in center, Kerman, Iran. High Risk Behav addict. 2016; 5 (2):1-5.
<https://doi.org/10.5812/ijhrba.22320>
12. McHugh RK, Votaw VR, Sugarma DE, Greenfield SF. (2018). Sex and gender differences in substance use disorders. Clinical psychology review. 2018; 66: 12-23.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.10.012>
13. Yahyazadeh H, Kiani M. (2018). Experiences and social consequences of drug use in women. Journal of Social Work. 2018; 4(15): 41-97. [Persian]
<https://doi.org/10.22054/RJSW.2018.10947>
14. Enayat H, Ghaffari, D. (2018). Exploration in the system of mental meanings of managers and therapists of women drug users in Kermanshah province. Journal of Women and Society. 2018; 9(2): 211-32. [Persian]
<https://jzvj.miau.ac.ir/article/3150.html>
15. Mohammadi K. (2017). The alarm of addiction has sounded for women. Retrieved from: Isfahan Fars News Agency at:
<http://isfahan.farsnews.com/news/13961125000173>, viewed on February 28,

- 2017
16. Zandi A. (2018). There are 19,000 addicts in South Khorasan. Retrieved from Khaverestan news-analytical database at <https://www.khavarestan.ir>
 17. Bayati P. (2010). Socio-cultural context affecting psychotropic addiction among women. *Addiction Research and Substance Abuse*. 2010.4(14): 7-15.[Persian]
https://etiadpajohi.ir/browse.php?a_id=382&sid=1&slc_lang=fa
 18. Garossi S, Mohammadi DK. (2011). Explaining the lived experience of women addicted to drugs from the phenomenon of addiction. *Journal of Sociology of Women*.2011.2(1): 55-74. [Persian]
http://jzvj.miau.ac.ir/article_1209.html
 19. Karamizadeh E, Boostani D. Consequences of methamphetamine consumption: a qualitative study of addicted women in Kerman. *women and family Studies*. 2016.5(1): 7-34. [Persian]
<https://doi.org/10.22051/jwfs.2016.11103.1200>
 20. Sadeghi FS, Jahandar L Z. (2020). An analysis of women's addiction in a qualitative study. *Two Quarterly Journal of Women and Family Disciplinary and Social Research*.2020; 8 (14): 24-43. [Persian]
http://pssw.jrl.police.ir/article_93826.html
 21. Haight WL, Carter-Black,JD. (2009). Mothers Experience of Metamphetamine Addiction: A case - based analysis of rural, Midwestern women , *Journal of Children and youth Services Review*.2009;31:71-77.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.05.011>
 22. Greenfield SF, Cummings AM, Kuper LE, Wigderson SB, Ljungberg MK. (2013). A qualitative analysis of women's experiences in single- gender versus mixed-gender substance abuse group therapy. *Subst Use Misuses*. 2013; 48: 750-760.
<https://doi.org/10.3109/10826084.2013.787100>
 23. Jones LV, Hopson L, Warner L,, Hardiman ER, JamesT. A qualitative study of black women's experinces in drug abuse and mental health. *Services,Affilia*.2014;30 (1): 68-82.
<https://doi.org/10.1177/2Fo886109914531957>
 24. Choate PW.Adolescent alcoholism and drug addiction: the experience of parents. *Behav Sci*. 2015; 5: 461-76.
<https://doi.org/10.3390/bs5040461>
 25. Hanpatchaiyakul K, Eriksson H, Kijssomporn J, Gunnel O. Lived experience of Thai women with alcohol addiction. *Asian Nursing Research*.2017; 11: 304- 10.
<https://doi.org/10.1016/j.anr.2107.12.001>
 26. Strauss A, Corbin J. (2008) *Basics of Qualitative Research*. Third Edition, London: Sage Publications;2008,pp:181-265.
<https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2000.t01-7-01210.x>
 27. Mohseni T A. Study of the situation of addicts in Iran. *Journal of Social Security*.2000; 8: 209-36. [Persian]
http://qjo.ssor.ir/article_60294.html
 28. Robertson I. *An introduction to society with emphasis on theories of functionalism, conflict, and symbolic interaction*. Translated by Hossein Behravan. third edition. Mashhad: Astan Quds Razavi Publications;1998, [Persian]
 29. Afrasiabi H, Madahi J. A qualitative study of the social contexts of smoking among Yazd university boys dormitory students. *Strategic Research in Security and Social Order*.2017;15(4): 79-98. [Persian]
<https://doi.org/10.22108/ssoss.2017.21277>
 30. Musanejad A. Study of social factors affecting the tendency of adolescent and young boys in Isfahan prison to addictive substances. Master Thesis, Faculty of Social Sciences, University of Isfahan.2008, p:99 [Persian]
 31. Ahmadi H . *Sociology of deviations*. Shiraz: Rose publications;1998, pp:77-

100. [Persian]
32. Ahmadi H, Gholami AM. Investigation of socio-economic factors affecting addiction. *Addiction Research Quarterly*.2003; 2(5): 85-103. [Persian]
https://etiadpajohi.ir/browse.php?a_id=467&sid=1&slc_lang=fa
33. Strauss A, Carbin J. Basics of qualitative research. Seventh edition. Translated by Ebrahim Afshar. Tehran: Ney publishing; 2018,p:112 [Persian]
34. Punch K. . Introduction to social research: quantitative and qualitative approaches. London: Sage Publications Ltd; 2000,p:261.
<https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2000.1572f.x>
35. Patton, M. Qualitative research and evaluation methods. London: Sage publication; 2001,p:78.
<https://doi.org/10.1002/nur.477014111>
36. Felick O. An introduction to qualitative research.Tenth Edition. Translated by Hadi Jalili, Tehran: Ney publishing; 2018,pp:328-29. [Persian]

- ⁱ Haight & Carter-Black
- ⁱⁱ Greenfield, Cumming, Kuper, Vigderson & Ljunberg
- ⁱⁱⁱ Jones, Hopson, Warner, Hardiman & James
- ^{iv} Hanpatchaiyakul, Eriksson, Kijssomporn, Ostlund
- ^v Strauss & Corbin
- ^{vi} Grounded Theory
- ^{vii} . Theoretical Sensitive
- ^{viii} Functionalism Theories
- ^{ix} . Anomie
- ^x . Delinquency Subculture Theories
- ^{xi} . Cloward, Ohlin & Cohen
- ^{xii} . Social Control Theories
- ^{xiii} . Purposive Sampling
- ^{xiv} . Patton
- ^{xv} . Maximum Variation Sampling
- ^{xvi} . Snowball Sampling
- ^{xvii} . Open Coding
- ^{xviii} . Axial Coding
- ^{xix} . Selective Coding